

ПРОФЕСІОНАЛИ

ЗАВЖДИ ЗАГОСТРЕНЕ ВІДЧУТТЯ НОВОГО НА НАУКОВОМУ ТВОРЧОМУ ШЛЯХУ

У 2000 році виповнилось 75 років від дня народження видатного вченого, відомого не тільки в Україні, але й далеко за її межами – доктора біологічних наук, професора Марти Архипівни Клісенко.

Студентські роки і перші трудові кроки юної Марти прийшлися на час Великої вітчизняної війни. Вже в повоєнні роки, у 1947р. вона з відзнакою закінчила хімічний факультет Львівського держуніверситету. Незабаром приїхала до Києва, щоб продовжити навчання в аспірантурі при Інституті фізичної хімії АН УРСР. У 1952 р. з успіхом захистила кандидатську дисертацію і здобула вчен-

ий ступінь кандидата хімічних наук. Її творчий шлях продовжився у Київському науково-дослідному інституті гігієни праці та профзахворювань, де Марта Архипівна працювала спочатку старшим науковим співробітником, а згодом – керівником фізико-хімічної лабораторії. То був час, коли для збереження врожаю почали інтенсивно застосовувати нові хімічні речовини і дуже важливим було дослідити і встановити гігієнічні критерії безпечної праці людини з пестицидними препаратами. Разом з гігієністами і токсикологами інституту молодий науковець приймає активну участь у вивченні токсичних властивостей пестицидів і встановленні гігієнічних нормативів для хлорорганічних, фосфорорганічних сполук та похідних карбамінової кислоти.

Під її керівництвом і за її участю колектив лабораторії розробляє методики визначення мікрокількостей пестицидів в повітрі і в біологічних середовищах, що дає змогу вивчати долю (розподілення, накопичення в органах і тканинах, елімінацію) пестицидів в організмі тварин після їх інгаляційного та перорального впливу. Одночасно М. А. Клісенко зосереджує велику увагу на теоретичних питаннях – дослідженні механізму хроматографічної поведінки пестицидів різної хімічної природи в тонкому шарі сорбенту і в 1971 році блискуче захищає докторську дисертацію на тему "Методы определения микроколичеств пестицидов и их применение в биологических исследованиях" за спеціальністю "14756 – гігієна і професійні захворювання", а згодом (1976) одержує наукове звання професора за спеціальністю "аналітична хімія".

Для створення творчого наукового колективу хіміків-аналітиків у новому Всесоюзному науково-дослідному інституті гігієни і токсикології пестицидів, полімерів і пластичних мас академік Л. І. Медведь запросив Марту Архипівну Клісенко, і вона виправдала його очікування. Згодом очолюваний нею колектив натхненно займається розробкою більш досконалих методів визначення залишкових кількостей пестицидів та іншими науковими дослідженнями й поточними, дуже важливими експертними роботами. В той же час професор Клісенко М. А. впродовж 20 років очолює групу експертів при Держхімкомісії СРСР, координуючи роботу з розробки методів аналізу пестицидів та об'єднуючи фахівців, які працювали в різних галузях народного господарства і різних наукових установах. Активно, настійливо впроваджує нові фізико-хімічні методи дослідження пестицидів – тонкошарову, газорідинну і високо-ефективну рідинну хроматографію, ІК-спектрометрію у практику роботи не тільки інститутів, але й контролюючих лабораторій системи МОЗ, Агрохімію тощо. Тому сприяло і навчання сотень спеціалістів в її лабораторії, її численні виступи з доповідями на засіданнях Вченої ради інституту, міжнародних конференціях і симпозіумах, й книги, які слугували провідниками і довідниками з методів визначення пестицидів. Таких праць налічується 9. Першим практичним посібником з аналізу пестицидів була книга "Определение малых количеств ядохимикатов в воздухе, продуктах питания, биологических и других средах (М. А. Клісенко, Т. А. Лебедева.–Киев: Госмедиздат УССР, 1964.– 184 с.). Своєчасним було сумісне видання СРСР–НРБ–НДР–ВНР–ЧССР–СФРЮ книги "Методы определения микроколичеств пестицидов" (Москва: Медицина, 1984), в якій вперше висвітлювались різні фізико-хімічні та уніфіковані методи визначення пестицидів. Останньою книгою, дуже важливою для вузів, післядипломної освіти та інших зацікавлених фахівців є навчальний посібник "Аналитична хімія залишкових кількостей пестицидів", написаний сумісно з її учнями, який вийшов друком у 1999 р. Марта Архипівна є автором понад 400 публікацій у наукових журналах, збірках, матеріалах багатьох вітчизняних і закордонних конференцій. А ще було підготовлено групою експертів на чолі з Мартою Архипівною 18 збірок методичних вказівок, якими користувались і користуються зараз усі, хто займається контролем за використанням пестицидів. Під її редакцією у 2000 р. в Україні вийшли 26, 27, 28-й випуски збірок методичних вказівок з визначення мікрокількостей пестицидів у харчових продуктах, кормах і довкіллі.

Яскраві виступи на наукових конференціях, з'їздах, семінарах і симпозіумах не залишали слухачів байдужими. Енергія, цілеспрямованість, широка ерудиція, загострене відчуття нового, вміння чітко бачити мету і знаходити шляхи до її досягнення сприяли згуртуванню навколо Марти Архипівни Клісенко друзів, однодумців і послідовників, створенню вітчизняної школи в галузі аналітичної хімії пестицидів. Професор Клісенко М. А. підготувала більш ніж 30 кандидатів і докторів наук, які працюють не тільки в Україні, але й у ближньому і дальньому зарубіжжі.

Багато років професор Клісенко М. А. була членом Спеціалізованих Рад по захисту докторських дисертацій при Інституті колоїдної хімії і хімії води НАН України, Київському медичному інституті, Інституті медицини праці АМН України, плідно працювала у науковій Раді з хроматографії Академії наук СРСР, науковій Раді з аналітичної хімії АН України, Всесоюзній Проблемній Комісії з гігієни використання і токсикології пестицидів.

Ім'я Марти Архипівни Клісенко – принципового вченого, порядної людини, висококласного спеціаліста – добре відоме не тільки в країнах СНД, але й далеко за кордоном. Вона довгий час представляла СРСР і Україну, активно працюючи в численних комісіях ВООЗ, РЕВ, неодноразово обиралась титулярним членом міжнародної хімічної організації ІЮПАК.

Наполеглива праця Марти Архипівни була відзначена рядом орденів і медалей, зокрема орденом Трудового Червоного Прапора.

Зараз, будучи науковим керівником бюджетних тем, які розробляються в лабораторії аналітичної хімії і моніторингу токсичних речовин Інституту медицини праці АМН України, Марта Архипівна зосередила увагу на розвитку та вдосконаленні методичних підходів до біомоніторингу ксенобіотиків, пошуку критеріїв та біотест-систем для оцінки екологічного неблагополуччя.

У день свого ювілею Марта Архипівна одержала Почесні Грамоти від Президії Академії медичних наук України та Міністерства охорони здоров'я України. Численні поздоровлення надійшли, зокрема, від колективу Інституту медицини праці АМНУ, Інституту екогігієни і токсикології ім. Л. І. Медведя, Українського науково-гігієнічного центру, Інституту колоїдної хімії та хімії води НАНУ, Інституту захисту рослин НАНУ, Луганського держмедуніверситету, Державної Комісії України у справах випробувань та реєстрації засобів захисту і регуляторів росту рослин та добрив, Українського Центру держсаннагляду, Київської обласної та міської санепідстанцій, Групи експертів з методів визначення пестицидів і регуляторів росту рослин при Укрдержхімкомісії. Свої вітання надіслали наукова Рада з хроматографії Російської Академії Наук, Всеросійський НДІ хімічних засобів захисту рослин, Держхімкомісія Російської Федерації, Центральний НДІ агрохімічного обслуговування сільського господарства, Всеросійський НДІ консервної і овочесушильної промисловості, Інститут гігієни праці (м. С.-Петербург), Науково-виробниче об'єднання "Мета-Хром" (Республіка Марій Ел, м. Йошкар-Ола), НДІ гігієни оточуючого середовища і профілактичної токсикології МОЗ Вірменії та інші.

Численні учні ювіляра, колеги та друзі, висловлюючи щирі побажання міцного здоров'я і невичерпного натхнення не тільки в творчій, науковій роботі, але й в особистому житті, сподіваються на довгу і плідну співпрацю та радість повсякденного спілкування.

Л. Г. АЛЕКСАНДРОВА, В. Ф. ДЕМЧЕНКО

*До цих побажань і привітань прислунається
Хроматографічне товариство та редколегія журналу*